

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	2
2. KÖZÖS MUZSIKÁLÁS MEGISMERTETÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI A ZENEISKOLAI SZOLFÉZSOKTATÁSBAN, KIEGÉSZÍTVE IKT ESZKÖZÖKKEL.....	4
3. KÖZÖS MUZSIKÁLÁS MEGISMERTETÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI IKT ESZKÖZÖK KIEGÉSZÍTÉSÉVEL ÉS SEGÍTSÉGÉVEL AZ ELŐKÉPZŐTŐL A 6. OSZTÁLYIG A ZENEISKOLAI SZOLFÉZSÓRÁKON.....	9
3.a. A közös muzsikálás alapjai IKT eszközökkel a zenei előképzőben	10
3.b. Közös muzsikálás lehetőségei IKT eszközökkel az első osztályban	11
3.c. A közös muzsikálás szemelvényei IKT programokkal a zeneiskola második szolfézs osztályában	12
3.d. Az IKT eszközök kiegészítésével való közös muzsikálás példái a harmadik osztályos szolfézsórákon	14
3.e. Betekintés a közös muzsikálás lehetőségeibe IKT eszközök kiegészítésével a negyedik osztály tananyaga alapján	16
3. f. A közös muzsikálás megjelenése szolfézsórában a zeneiskola ötödik osztályában multimédiás eszközök segítségével és kiegészítésével	19
3. g. Közös muzsikálás a hatodik évfolyamban digitális eszközök segítségével	22
4. TOVÁBBI LEHETŐSÉGEK IKT ESZKÖZÖKKEL A SZOLFÉZSTANÍTÁSBAN	25
5. ÖSSZEGZÉS	HIBA! A KÖNYVJELZŐ NEM LÉTEZIK.
6. KOTTAMELLÉKLET	HIBA! A KÖNYVJELZŐ NEM LÉTEZIK.
7. WEBLINKTÁR	HIBA! A KÖNYVJELZŐ NEM LÉTEZIK.

1. Bevezetés

A közös muzsikálásra nem csak a hangszeres, hanem a szolfézsórák is lehetőséget adnak. Az előírt anyag mennyisége mellett sokszor nagyon kevés idő jut az együtt zenélésre, a különböző hangszerek együttes megszólaltatására, pedig több szempontból is lényeges lenne: a zeneiskolában tanulók zöme a hangszeres órán csak a saját hangszerével találkozik. Szolfézsórán azonban lehetősége nyílik többféle hangszer megismerésére, hangjának felismerésére. Módot kaphat arra is, hogy a saját hangszere nem szóló, hanem kísérő hangszerként szerepelhessen. Másrészt a csoportos oktatás lehetőséget ad a csoportkohézió fejlődésére, a közös munka felelőssé teszi a gyerekeket egymás iránt, ami a későbbi életük és munkájuk során elengedhetetlen eszközzé válik számukra.

Eddigi munkám során az volt a tapasztalatom, hogy a gyerekek még több lelkesedéssel és kedvvel énekelnek akkor, ha énekhangjuk valami másféle hangszerrel együtt szólal meg. Bár figyelmük megoszlik, mégis magával ragadja őket a zongora hangja vagy a csörgődob ritmikus csörgése, mert más, mint amit eddig megszoktak. Az új hangzások, a több szólamban megszólaló harmonikus kísérek mind-mind egy új élményt adnak nekik, ami egyaránt befolyásolja és meghatározza további hozzáállásukat a zenéhez és a zenei tanulmányaikat. Ahhoz, hogy ezeknek az élményeknek, mi szolfézstanárok is hozzájárulhassunk, érdemes gazdagabbá tenni a kötelező órákat: egy egyszerű gyermekdalt vagy egy ritmusgyakorlatot is színesebbé lehet tenni néhány ritmushangszerrel, tapsolással, könnyebb –netán rögtönzött- zongorakíséréssel. Így már a közös muzsikálás, a kamarazene felé tehetjük meg az első lépéseket. A gyermekek szociális, életviteli és környezeti fejlődésében fontos szerepet kap az érzelmek kezelése (siker-kezelés, kudarc-tűrés, kitartás), a felelősségvállalás, a törődés, mások figyelembe vétele, az elfogadás és a bizalom saját magában és a többiekben egyaránt. Számolniuk kell a visszautasítás lehetőségével is, azonban ennek kezelése és megoldása tanári segítséggel hatékony eszköznek bizonyul.

Emellett a 20. század technikai fejlődése hozzásegített ahhoz, hogy az *IKT eszközök* segítségével lehetővé tegye a gyermekek otthoni gyakorlását, tanulását, önképzését, amely hatékonyabb, eredményesebb oktatást, élményszerűséget, differenciálás lehetőségét, motivációt, több önálló, otthoni munkavégzést, komplexitást eredményezett. Mivel az informatika az egyik legdinamikusabban fejlődő tudomány, az oktatásnak nem a statikus ismeretek oktatására kell koncentrálnia, hanem a dinamikus folyamatok megértésére kell felkészíteni a diákokat. Elsősorban nem csak a cél, hogy adott szoftverek használatát tanítsuk meg a tanulóknak, hanem hogy adott tevékenységek számítógéppel történő megoldásának lehetőségére készítsük fel őket. Ezáltal elérhetjük, hogy az egyre gyakrabban bekövetkező technológiai váltásokra – mint például újabb operációs rendszerek, alkalmazások megjelenése – a társadalom tagjai rugalmasabban tudnak reagálni.

A *multimédia* mint új informatikai eszköz megreformálhatja a jelenlegi oktatást. Jótékony hatását azonban csak akkor fejt ki, ha helyesen alkalmazzuk. A hatalmas információmennyiséget tartalmazó interaktív eszközökre helyes módszertani alkalmazásakor mint félkész termékekre kell tekintenünk, amiből a felhasználó saját fantáziája, kreativitása alapján megalkothatja saját, egységes ismeretanyagát, előadását.

A tanár a megismerési folyamat során közvetíti az oktatási anyagot – több esetben leginkább egy új ismeretanyag vázát –, míg a diák, a multimédia eszközeit kreatívan használva, saját igényeinek megfelelően a felépíti a vázra a számára új, érdekes információkat. Ezzel a módszertannal folyamatosan fenntartható a diák érdeklődése, míg természetesen a tanár számára ez a szerep új kihívásokat jelent. Az információs és kommunikációs technológia tehát egy olyan új környezetet és eszköztárat nyújthat a ma tanárainak, amellyel munkájuk hatékonyabb lehet mind szakmai, mind pedig pedagógiai értelemben.

Önálló innovációmban –kiemelten a zeneoktatás keretien belül - szeretném bemutatni azokat a lehetőségeket, amelyekkel megismertethetjük a közös muzsikálást tanulóinkkal, kezdve az előképzötől egészen a hatodik osztályig bezárólag, kiegészítve IKT eszközök lehetőségeivel.

2. Közös muzsikálás megismertetésének lehetőségei a zeneiskolai szolfézsoktatásban, kiegészítve IKT eszközökkel

Bár a szolfézsórák feladata a zenei írás-olvasás-hallás kialakítása, fejlesztése, a közös muzsikálás lehetőségeinek megragadása elengedhetetlen feladat a szolfézs tanítók számára. Nemcsak a hangszeres órákon, hanem a szolfézsórákon is meg kell adni a módját annak, hogy minden tanuló megismerkedhessen a kamarazene széleskörű lehetőségével. Ezek a közös muzsikálások hatással vannak a gyerekek érzelmi fejlődésére, zenei gondolkodásmódjuk alakulására, tudásuk folyamatos bővülésére. Mindezek mellett lehetőséget nyújt az egymásra irányuló fokozottabb figyelemre, a különböző összeállítású kamarazenei csoportok megismerésére, valamint „saját szólamának kifejezőbb előadására is. A közös muzsikálás még kifejezőbb elsajátításához nagy segítséget nyújt a zenehallgatás, valamint lehetőség szerint a többféle összetételű koncertek látogatása.

A zeneiskolai szolfézsórák szoros összefüggésben vannak a hangszeres tanulmányokkal. A kötelező tárgy órái párhuzamosan kell, hogy haladjanak a hangszertanulás elméleti feladataival, ám ez az egyensúly sokszor felborul a különböző képességű, más-más adottságú gyerekek miatt. Így a szolfézs tanár feladata, hogy ezeket a problémákat meg tudja oldani és hatékony, a zenetanulást segítő és ösztönző órákat tudjon tartani.

A közös muzsikálás egyik alternatívája a közös éneklés, amelyeknek a szolfézsórákon kiemelkedő szerepe van. Ezek többfélék lehetnek:

- a tanulók közös, egy-két vagy három szólamban történő éneklése
- a tanulók egyéni, egy-két vagy három szólamban való éneklése
- kánonéneklés közösen vagy egyénileg
- különböző, egymással szembeállított csoportok váltakozva énekeltetése
- hangszerkísérettel való éneklés egy vagy több szólamban.

A közös, egy szólamban való éneklés a hallásfejlesztés egyik első lépése. A tanulók együtt, közösen, egy szólamban szólaltatják meg a dalt vagy gyakorlatot. Ahhoz, hogy tiszta legyen az intonáció, elengedhetetlen az egymásra figyelés, az alkalmazkodás. Az adott módszertani lehetőségek mellett (tanári megszólaltatás, különböző lépések-ugrások gyakoroltatása, szolmizáció, ABC-s nevekkal való énekeltetés) az informatika erre a célra két fejlesztő programot hozott létre. A *kottairó és szolfézs hallásfejlesztő szoftver* használatával sokkal hatékonyabbá tehetjük a zenei hallás alakítását, a tisztább éneklést, a precízebb előadást. A tanulandó feladatot (dalt) a diákok nem csak hallják, hanem látják is, de nem tankönyv, hanem kivetítő segítségével. Lehetőségük nyílik arra, hogy a programmal együtt szólaltassák meg az adott dalt. Így fülük és énekhangjuk nem csak tanári segítséggel, hanem saját maguktól, automatikusan próbál igazodni a hallható zenéhez. Ezzel a

„segítséggel” nagyobb sikerélményhez jutnak, önbizalmuk megnő. Figyelmüknek meg kell oszlania a tanár- diáktársak- hangzó anyag között.

A közös, több szólamban való éneklés több odafigyelést, még tisztább intonációt, pontosabb megszólaltatást kíván a tanulóktól. Emellett különösen kiemelkedő koncentrációt követel a pedagógustól is, akinek figyelme megoszlik az összes megszólaló szólam között. Ha valamelyik szólamban probléma merül fel, neki azonnal tudnia kell segíteni. A darab összeéneklése előtt azonban minden szólamot el kell sajátítani a gyerekekkel, hogy a közös éneklésnél az együtthangzásra, a harmóniákra is tudjanak figyelni, amely a hallásfejlesztés egyik fontos példája. Ahhoz, hogy ezek a feladatok még élményszerűbbek és hatékonyabbak lehessenek, az IKT eszközök segítségével igénybevétele adhat erre lehetőséget. A kottairó szoftver segítségével első lépésben hallgassuk meg közösen a többszólamú, általunk előre elkészített (számítógépben lekottázott kotta) feladatot. Így a tanulók *audio-vizuálisan* követhetik végig a megtanulandó feladatot. A továbbiakban a megszokott módszerrel taníthatjuk az adott dalt (a szólamok külön-külön való megtanulása majd összeéneklése). A különbség annyi, hogy egy-egy szólam megtanulása után minden alkalommal úgy énekeltesük a tanulókkal, hogy az énekléskor a szoftver is játssza az énekelt dallamot. Így a diákok megint csak látják és hallják is, amit énekelnek, ezáltal fülükkel és hangjukkal automatikusan idomulnak a tiszta intonációhoz. Természetesen a tanár segítsége („magasabban”, „mélyebben”) nagyon fontos. Ha az összes szólamot megtanulták, akkor a következő lépés az összeéneklés. IKT eszközökkel megtehetjük, hogy először csak egy-egy szólamot teszünk az énekelt szólam alá vagy fölé, így nekünk sokkal több lehetőségünk marad, hogy segítsük a tanulók által énekelt szólamot. Ha minden szólamot megtanítottunk, akkor következhet a közös, több szólamban való éneklés. Közben minden tanuló hallhatja az általa énekelt szólamot is. Így könnyebben tud igazodni saját szólamához, szólamtársaihoz, és a társai által énekelt többi szólamhoz/szólamokhoz is. Figyelme megoszlik társai, önmaga, tanára és a hallott zene között: kénytelen alkalmazkodni minden irányba. Tolerancia, egymásra utaltság, empátikus készség, alkalmazkodás, önállóság, motiváció, auditív-vizuális figyelem megosztás jellemzi. Nem utolsó sorban a pedagógusnak pedig így lehetősége nyílik arra, hogy közben minden szólamnak tudjon esetleges segítséget nyújtani.

A tanulók egyéni énekeltetése két vagy több szólamban elsősorban az énekestől kíván nagy koncentrációt. Ahhoz, hogy az énekesek a többi szólamra is figyelni tudjanak, elsődleges a tiszta intonáció, precíz hallás és saját szólamuk tökéletes tudása. Az őket hallgató diákoknak lehetőségük van véleményt mondani. Ám ahhoz, hogy jó észrevételeket tehessenek, nekik is figyelniük kell. A tanár megfigyelési szempontokat adhat, mint például: tiszta intonáció, pontos ritmika, megfelelő előadásmód. Ezzel a mintakövető tanulással különösen motiváló hatást érhetünk el mind az éneklő, mind a hallgató diákok számára. IKT eszközök segítségével - a fent leírtakhoz hasonlóan – nem csak

élménydúsabbá, hanem hatékonyabbá, precízebbé, motiváltabbá is tudjuk tenni a többszólamú éneklést.

A kánonéneklés a közös éneklés, a hallásfejlesztés egyik legtöbbször alkalmazott formája. Minden zeneiskolai évfolyamban különösen kedvelt, mivel „csak” egy dallamot kell megtanulni. Ám sokszor nehézséget okoz, hogy bár ugyanazt a dallamot hallják minden szólamban, mégis nehezen tudják tovább énekelni, amikor meghallják a soron következő szólam belépését. IKT eszközökkel ez a nehézség úgy oldható meg, hogy először a kottairó szoftver segítségével megszólaltatjuk a kánon első szólam belépését és a csoport második szólamnak lép be, majd fordítva.

A különböző csoportok váltakozva énekeltetése szintén kedvelt módszer a zeneiskolai szolfézsrák hallásfejlesztésében. A gyerekek figyelme itt is megoszlik a saját és a többi dallam között. Gyakran felejtenek el belépni, míg a többiek hallgatják. A tanár feladata, hogy időben – sokszor többször is- figyelmeztesse őket a pontos belépésre. Így a tanulóknak és a tanárnak is megoszlik a figyelme. Ilyen esetekben IKT eszközök abban segítenek, hogy a tanulók figyelmét segítse több irányból: látják és hallják a többi szólamot (a szoftver mutatja, hogy hol tart a dallam), így a belépés is pontosabb lehet. Emellett a tiszta intonációt is segíti, mivel minden szólamot hall. A pedagógus szempontjából könnyebbséget ad a diákok segítéséhez. A közös figyelem, az ugyanazon célra való törekvés (tisztá, pontos éneklés, jó feladatmegoldás közösen), a másik segítése, a figyelem megoszlásának segítése mind motiváló hatással van a tanuló otthoni, önálló munkavégzésére is.

A közös muzsikálás másik válfaja a közös vagy egyéni hangszeres-énekes zene megszólaltatása. Ezeknek a lehetőségeknek csak a hangszerfajta mennyisége szabhat határt. Ide tartoznak a különböző ütős hangszerek (kisdob, cintányér, triangulum, csörgődob, tamburin, száncsengő), a billentyűs hangszerek (zongora, néhol orgona, csembaló), a népi hangszerek (citera, duda, furulya), valamint a tanulók által választott hangszerek széles skálája. Fontos, hogy a tanár tudja a hangszerek mechanikáját; melyiket mivel szólaltatják meg, milyen különlegességei vannak, milyen szerepük van a zenében. Különös kihívás a tanulóknak, ha egy adott énekes feladathoz rögtönözni kell ritmust vagy valamilyen kíséretet hangszeren. Emellett szívesen veszik az olyan feladatokat is, amelyekben a már meglévő hangszeres kíséretet ők láthatják el, míg a tanár a többi diákkal együtt énekel hozzá. Ilyenkor a többiekre való odafigyelésnek, a pontosságnak különösen nagy hangsúlya van a gyerekek számára is. Az IKT eszközök lehetőséget adnak arra, hogy gyakorlatilag minden létező hangszert meg tudnak szólaltatni. A legjobb módszer erre, hogy a kottairó szoftver segítségével az adott dalt előírt, majd másféle hangszerkísérettel szólaltatunk meg. A dal éneklésekor így a kottát továbbra is látják, a kíséretnél pedig előbb eredeti, majd más hangszer kísérettel énekelhetik. Ez a módszer hangszerbemutatónál, hangszerismertetésnél különösen hatékony lehet.

A hangszerkíséretes, szólisztikus éneklés szintén jó példa arra, hogy a gyerekek tiszta intonációját elősegítse. Alsóbb zenei osztályokban könnyebben rávehetők arra, hogy egyedül énekeljenek. A felsőbb osztályokban már kicsit nehezebb ez a tendencia, ám némi ügyességgel rávehetők arra, hogy egyedül énekeljenek. Először csak egy-egy sort adjunk önálló éneklésre, majd ezt bővítjük kettő, négy, majd esetleg nyolc sorra. Így fokozatosan hozzászokhatnak hangjuk és a hangszer hangjának közös megszólalásához. *Audio-vizuális eszközökkel (mikrofon, szoftverek, kiegészítő felszerelések)* pedig még vissza is hallgathatják saját hangjukat, ami nagyon sokat segít a tiszta intonációban, a szép, érthető artikulációban, a pontos előadásban. Természetesen az ilyen dalok tanításakor elengedhetetlen az *intermédiális oldalak* megtekintése, ahol az eredeti előadásokat is meghallgathatják. Ez egy jó lehetőség arra is, hogy több önálló, otthoni munkára rávehetőek (kutató munka például egy-egy adott, kiválasztott dalnál), valamint motiválja őket az egyéni megszólalásra éneklésben és beszédben egyaránt. Az önálló megnyilvánulás gyakorlása pedig nagyban hozzájárul a későbbi, felnőtt életben való „szerepléshez” is.

Szintén az együtt zenélés megismertetésének lehetősége a tisztán hangszeres muzsika megszólaltatása. Ezeknek bemutatása széles skálán mozog, a lehetőségeknek csak a tanár kreativitása szabhat határt. A tankönyvekben (például Dobszay László: *A hangok világa*-tankönyvsorozat) bőségesen lehet találni erre megfelelő példákat, ám érdemes szabadon választott zeneművekkel, darabokkal is kísérletezni. A felsőbb osztályokban, ahol a tanulók már megfelelő szintű hangszertudással rendelkeznek, mindenképpen éljünk ezzel a lehetőséggel. A 21. század technikájának köszönhetően a zenei informatikai eszközök erre bőséggel adnak módot. A kiválasztott zeneművet hallgassuk meg (*audio*, illetve *intermédiális* felszerelések szükségesek hozzá). Ezután kottairó szoftver segítségével a tanulók egy-egy hangszeres szólamot önállóan otthoni vagy órai munka részeként lekottáznak. Következő lépésként IKT eszközzel megszólaltatják a számítógépre átvitt kottát (természetesen a megadott vagy általuk kiválasztott hangszer hangján) és ezzel együtt egy időben hozzájátsszák saját hangszerük szólamát.

Mielőtt ezt a lépést megtennénk, gyakorlási feladatnak adhatjuk, hogy saját hangszerük szólamát is tegyék át számítógépre és az általuk kiválasztott tempóban, otthon gyakorolják. Így minden tanuló a saját képességének megfelelő tempóban tudja elsajátítani megtanulandó feladatot. Tűzzünk ki határidőt a mű megtanulására! Az otthoni munka során egyedül, de mégis „közösen” tudja gyakorolni saját szólamát, mivel az adott kottairó program segíti a pontos ritmikában, a tiszta intonációban, a precíz előadásban. Motiválja a mindig jobb és jobb megoldásra, a pontosságra, valamint arra, hogy amikor a többi tanulóval együtt, közösen muzsikálnak, már a másokra is jobban tud figyelni.

A következő fejezetekben ismeretem azokat a szemelvényeket, gyakorlatokat, darabokat, amelyek a közös muzsikálás megismertetéséhez feladatul szolgálhatnak. Emellett példákat hozok arra is, hogy ezeket feladatokat, lehetőségeket hogyan tudjuk segíteni és megoldani IKT eszközökkel.

3. Közös muzsikálás megismertetésének lehetőségei IKT eszközök kiegészítésével és segítségével az előképzőtől a 6. osztályig a zeneiskolai szolfézsórákon

A zenetanítás egyik legfontosabb feladata a tanulók hallás – és ritmikai fejlesztése. Ezek a képességek elengedhetetlenek mind a hangszeres tanulmányokhoz , mind pedig a szolfézsórákon való tanuláshoz is . Sajnos sok esetben a nem megfelelő motiváció, a hibás pedagógiai módszerek miatt a szolfézs kötelező tárgy „csak kötelező tárgynak” minősül, nem pedig egy élményt adó, motiváló, személyiségfejlesztő lehetőséggé. A közös éneklés, a hangszeres-énekes megszólaltatás, a többszólamúság, a zenehallgatás mind-mind módot adnak arra, hogy a tanulók hallását és ritmikai érzékét fokozatosan, lépésről lépésre tudjuk fejleszteni. A legtöbb tanulónál ezeknek a képességének a fejlesztése adja a legtöbb feladatot, így ezeknek a tanítását mindenképpen érdemes színesebbé, érdekesebbé tenni. Pozitív élményeket szerezhetnek a tanulók, amely hatékony és alapos képességfejlesztést tehet lehetővé.

Mivel a szolfézsóra csoportos foglalkozás, ezért a közösségben való együttműködés, a közös kommunikáció toleranciára, empátiára is neveli a diákokat, amelyek motiváló hatással lesznek nemcsak a zenei, hanem az iskolai tanulmányaikra is. Mindezek mellett kiemelkedő szerephez jut a pozitív értékelés és önértékelés, a belső kontroll, a probléma azonosítás és megoldás, az önkéntesség, a szabad és irányított feladatvállalás. Fejlődik kritikai gondolkodásuk, vitakészségük, véleményalkotásuk. Szembesülnek a segítségkéréssel és segítségadással, amely a mindennapi élet egyik fő velejárója.

A különböző, elsősorban szakmai információk gyűjtésében és rendszerezésében főszerephez jutnak az *infokommunikációs eszközök*. Ma már –a 20-21. században - elengedhetetlen, hogy a zeneoktatásban is lépést tartsunk a technika fejlődésével. A hatékonyabb zenetanulást különböző programok, számítógépes szoftverek segítik elő, amelyekről már esett szó az előző fejezetben.

A következő alfejezetekben ismertetem azokat a szemelvényeket és lehetőségeket, amelyekkel a közös muzsikálás IKT eszközökkel még hatékonyabbá és élményszerűbbé teheti a szolfézsórákat.

3.a. A közös muzsikálás alapjai IKT eszközökkel a zenei előképzőben

Már az előképzős szolfézsönyv (például a Szmracsányi Magda és József Andrásné: Zenei előképző) is tartalmaz olyan feladatokat, példákat, amelyek a „kis” közös muzsikálás kezdeti kategóriájába tartoznak. Leginkább az ének-taps párosítás szerepel, amely már a kezdet kezdetétől fejleszti a kisgyermek ritmusérzékét, hallását, figyelmüknek többfelé való megoszlását.

Kedvelt feladatok az énekes-felelgetős gyakorlatok is, amelyeket egyaránt lehet csoportosan vagy egyénileg megszólaltatni. Ezekre IKT eszközökkel a következőket lehet javasolni:

- kottairó szoftver segítségével a kiválasztott felelgetős dalt áttenni számítógépes kottára és az alábbiak szerint gyakoroltatni-énekelteni: meghallgattatni velük, mialatt a kivetítőről nézik a kottaképet. Ezután következhet a „kérdés-felelet” dallamának megtanítása (hallás után például – tanárra bízva). Ezt követheti közösen énekelve először csak a „kérdés” –a feleletet a szoftver segítségével a rendszer generálja, majd fordítva (a „kérdés” hangzik el és a tanulók együtt éneklük a „feleletet”). A pontos, egyenletes lüktetésre figyelniük kell (a kivetítőn megjelentethető a mérőútés is, amely látható, hallható vagy mindkettő –tanárra bízva), valamint énekelte szólamukra és egymásra is. A feladat hangszíne és „hangszere” módosítható, így egyúttal ismerkedhetnek a hangszerek hangjaival is, amely sok esetben későbbi hangszerválasztásukra is erős hatással lehet. Kottapéldák a kottamelléletekben találhatóak.

A tankönyvben megtalálhatjuk a kétszólamú éneklés kezdeti példáit is. Ezeknél a feladatoknál az alsó szólamban többnyire tartott hang szólal meg, amit lehet először hangszerrel is játszani, illetve kottairó szoftverrel szintén többféle hangszín és hang megszólaltatható. Mivel a két szólamban való éneklés nagyobb figyelmet kíván a tanártól is, ezért az ilyen feladatoknál is hatékonyan használható a kottairó program:

- a kottát elektronikus formában készítjük el (ügyesebb diákok is elkészíthetik otthon –a többi diákra is motiváló hatással van), majd először a tartott hangot, után pedig a dallamot generálhatja a program. Mivel ezek a feladatok sok gyakorlást igényelnek, ezért érdemes több órán visszatérni rá. A pedagógustól némi otthoni munkát is igényel, mivel az elektronikus kottát el kell készítenie, azonban a sikerélmény, hogy a gyerekeknek sokkal izgalmasabb, érdekesebb órát tudunk tartani, megér minden ráfordított időt.

Az előképzősök kötelező anyaga mellett van néhány olyan, közös muzsikálást motiváló, hatékony példa, dal, amelyet érdemes diákjainkkal ezzel a módszerrel megtanítani. A példák a kottamelléletekben találhatóak majd.

3.b. Közös muzsikálás lehetőségei IKT eszközökkel az első osztályban

A már említett tankönyvsorozat (Dobszay-féle) első kötete többszólamú énekes és énekes-hangszeres feladatokat ad a közös zenélés megismerésére.

A többszólamú énekes példák leginkább kétszólamúak, amelyeket lehet csoportosan vagy szólóban is énekelteni. Nagyon fontos a tiszta intonáció, a pontos ritmika, amihez elengedhetetlen a tanár alaposabb figyelme is.

Bár „csak” egyszólamú dallamot tanítunk meg a kánonoknál, mégis két-három „szólamban énekeltejük”. A kánonok énekeltetése mindig nagy kihívás mind a gyerekeknek, mind a tanároknak. A gyerekek legtöbbször abbahagyják saját „szólamuk” éneklését, ha meghallják a másik kánonszólam belépését, mivel újdonságként hat, hogy ugyanazt a dallamot éneklék a többiek is, csak későbbi belépéssel. Segíthetjük őket a következőképpen:

- Az első kánonszólam szólhat a kottairó szoftver segítségével és a diákok a második szólam. Így a tanár is jobban tud figyelni a diákok tiszta intonációjára, pontos ritmikájára. Ha így megy a feladat, akkor ez a későbbiekben bővíthető 2-3 szólamú kánonéneklésre is. Nagy segítséget nyújt abban is, hogy a gyerekek gyakorlatilag otthon is tudnak „kánonban” énekelni.

Az ének-zongora összeállítások ebben az évfolyamban sem maradnak ki, amelyek elsősorban népdalok zongora kísérettel ellátva. Ezeket szintén lehet a megfelelő programmal „kísérni”, de egy ügyesebb tanuló is kísérheti. Neki otthoni, önálló feladatként adható az elektronikus kotta elkészítése és a kíséret gyakorlása. Ez a célkitűzés erősen motiválja a többi tanulót is a kotta elektronikus elkészítésére, amely által gyakorolja az ABC-s hangokat, a kottázást, ritmikát és a zenehallgatást is.

Mivel ezek a dalok nagyrészt zongorakíséretes dalok, vonjuk be a többi, más hangszeres tanuló diákot is: egy-egy tanult népdalt megszólaltathatnak saját hangszerükön is, de előtte mindenki készítse el saját hangszeres számítógépes kottáját.

Amikor órán, ezzel a módszerrel gyakoroljuk/énekeljük a hangszerkíséretes népdalokat, megfigyelhető, hogy a gyerekek koncentráció képessége, figyelme többszörösen megoszlik: látja, hallja és éneklék a dalt kottáról, valamint figyelnie kell a tanári instrukciókra is. Az ilyen módon tanultak pozitív hatással vannak nem csak a szolfézs órai teljesítményre, hanem a hangszeres tanulást is nagy mértékben segítik elő.

3.c. A közös muzsikálás szemelvényei IKT programokkal a zeneiskola második szolfézs osztályában

A második osztály sok-sok újdonságot hoz magával, különösképpen, hogy a gyerekek egyre többször találkoznak a többszólamúsággal. Ezek a feladatok jó lehetőséget adnak arra, hogy az éneklés mellett egyre nagyobb figyelmet tudjanak szentelni a másik szólamnak vagy a másik hangszernek is.

Barokk táncokat, kétszólamú biciniumokat, kánonokat tartalmaz a második évfolyam anyaga, de néhány háromszólamú feldolgozást is találhatunk.

A kétszólamú énekgyakorlatoknál az egyik szólam tartott hangon szólal meg. Ezt a tartott hangot alátámaszthatjuk esetleg egy hangszer megszólaltatásával is, valamint a megfelelő számítógépes program használatával. A hangszerválasztás lehetőség szerint legyen többféle (zongora, cselló, fuvola), hogy minél több hangszínnel találkozhassanak a gyerekek.

A háromszólamú feladatokat ügyesebb csoportoknál javasolják, azonban a megfelelő informatikai programmal érdemes megpróbálni egy-egy csoportnál: két szólamot generál a kottairó szoftver egy szólamot énekelnek a diákok, majd fordítva (két szólamot a diákok énekelnek és egyet generál a program).

A biciniumok énekeltetése jó példa a tiszta intonáció gyakorlására, az imitáció előkészítésére. Érdemes több órán visszatérni ezekre az ellenponttal szerkesztett feladatokra elektronikus megoldással is.

Itt is szerepelnek kánonok, amelyeket próbáljunk meg két szólamban énekelteni, de ha jól megy, próbálkozhatunk három szólammal is. A háromszólamú megosztásnál a harmadik szólam először mindenképpen szoftver segítségével szólaljon meg, mert ez első lépésben biztonságot ad az éneklőknek.

Különböző feladatokat találhatunk a nem kimondottan zongorás-énekes megszólaltatásra. Ezekben a gyakorlatokban többféle hangszert használhatunk: csellót, fuvolát, hegedűt, furulyát. Azonban ha IKT eszközökkel dolgozunk, a hangszeres szólam kiválasztása széles körű lehetőséget ad: először mindenképpen olyan hangszínt válasszunk, amely ismert a gyerekek körében. Ha már biztosan tudják a példát, akkor énekeltsünk másféle hangszínnel is: ez lehet kevésbé ismert, kevésbé hallott vonós (brácsa), fúvós (tuba, kürt, harsona, oboa) vagy ütős (marimba, xilofon) hangszer. Így egy adott példán keresztül többféle hangszerrel is megismerkedhetnek, valamint itt is fontos szerepet kap a figyelmük megosztása: **kép-hang-fül**.

A tananyag szerves részét képezik a barokk táncok. Tanításuk előtt néhány mondatban mindenképpen ismertessük meg velük a táncok eredetét, formáját, jellemzőiket. Otthoni feladatnak

kiadható, hogy egy-egy, általuk kiválasztott táncot mutassanak be. Intermédiális formában ezekből a táncokból hallgassunk meg néhány példát!

A barokk táncok kísérete a leggyakrabban zongorán hangzik el, ám IKT eszközökkel lehetséges, hogy akár eredeti, barokk hangszereken is megszólalhassanak ezek a kis darabok.

A felső szólamban elhangzó témákat szolmizálva és ABC-s nevekkkel énekelte ssük. A kottairó szoftverrel úgy is gyakoroltathatjuk, hogy a szolmizációs neveket és az ABC-s neveket felváltva éneklük, négy ütemenként váltakozva. Ha van lehetőségünk, érdemes ezeket a táncokat a gyerekekkel hangszerükön is megszólaltatni. Az otthoni, önálló tanuláshoz/gyakorláshoz feladatként mindenki készítse el saját hangszerére elektronikus kottáját, így együtt és külön-külön szólamban is tudja gyakorolni. Külön segítség, hogy a kottát nem csak látja, hanem hallja is, így az otthoni munka is hatékonyabb, érdekesebb lesz és a következő órán nagyobb biztonsággal tudja majd énekelni.

Ezek a barokk táncok a következők:

- *Bach: Menuett (316. példa)*
- *Krieger: Menuett (321. példa)*
- *Purcell: Rigaddon (326. példa)*
- *Pachelbel: Sarabande (334. példa)*
- *Purcell: Menuett (340. példa)*
- *Purcell: Menuett II. (348. példa)*
- *Krieger: Bourée (355. példa)*

Ezek közül négy példát a kottamelléklet tartalmaz.

A könyvön kívüli barokk táncok közül hallgassuk meg J. S. Bach h-moll szvitjéből a Badinerie-t és D-dúr szvitjéből az Air-t. Hangszín, előadásmód és feldolgozás összehasonlítása érdekében érdemes meghallgatni *J. S. Bach C-dúr prelúdiumát* és *Charles Gounod Ave Maria* című művét. Ezekre a példákra próbáljunk kifejező, szép előadást találni a média segítségével.

A barokk táncok mellett a gyerekek szívesen énekelnek más olyan, hangszerkíséretes dalokat is, amelyeknek tartalma közel áll az ő kis világukhoz: vidám, gyors, hallás után megtanulható, egyszerűbb szövegű, lehetőleg refrénes dalok. Jó szívvel ajánlom *Schumann Hazatérő vidám földműves* című zongoradarabját (a kottát szöveggel ellátva a melléklet tartalmazza), valamint egy osztrák („*Hogyha vár a kedvesem*” –kottamelléklet tartalmazza) és egy cseh („*Hallgatom a rokka hangját*”- kottamellékletben található) népdalfeldolgozást. Ezeket a dalokat érdemes már eleve IKT eszközökkel tanítani, mivel - bár új anyagként kezelendő – rögtön látják és hallják is a darabot és ez sokkal hatékonyabbá és gyorsabbá teszi az új anyag feldolgozását. Természetesen a további dalok kiválasztásának tárháza széles, érdemes az *intermé dia világában* keresgél ni. Jó feladatként kiadható otthoni, kutató munkaként a gyerekeknek is (például: *Keress más népek dalait az internet segítségével*).

3.d. Az IKT eszközök kiegészítésével való közös muzsikálás példái

a harmadik osztályos szolfézsórákon

Az első és második osztályok után a harmadik osztály egyaránt mérföldkő a szolfézs tanulásában és tanításában is. A tananyag a zenei nyelvezet még szélesebb körébe nyújt betekintést. A kánonok, biciniumok, háromszólamú énekek, könnyebb kórusművek, régi táncdallamok, táncpárok és idegen nyelvű dalok mellett több, olyan nem magyar nyelvű, kétszólamú vagy hangszerkíséretes ének is található, amelyeket érdemes az adott nyelven megszólaltatni – ha tudunk élni ezzel a lehetőséggel. Mivel zömmel zongorakíséretes dallamok találhatóak ennek az évfolyamnak az anyagában, a kíséret Dobszay A hangok világa című tankönyvhöz tartozó útmutatóban megtalálhatóak. Néhány hatékony és a motivációt elősegítő dallam kíséretét a kottamelléklet tartalmazza.

A tankönyvben található kánonok vidám hangulatúak, könnyen megtanulhatóak, így méltán lehetnek jó lehetőségek a szolfézsóra indításaként vagy lezárásaként. Különösen hatékony lehet a kottaíró szoftver segítségével, mivel hangzását tekintve erősebb alapot adhat a gyerekek hangjának. Emellett a kánont még több szólamban el lehet énekelni: a gyerekek két szólamban és a program is egy vagy két szólamban. Tehát így lehetőség van akár 3-4 szólam együttes megszólaltatására is.

A biciniumok népdalok feldolgozásai, amelyekben a tanulók számára is pontosan követhető a két szólam imitációja. Szintén jó módszer, ha ezek a feladatok IKT eszközökkel is elhangzanak.

A háromszólamú énekeket eddig ügyesebb csoportoknál taníthattuk. A legtöbb esetben két szólamban szólalnak meg ezek a példák, a harmadik szólam pedig hangszeren vagy tanári énekléssel. Ha azonban a tanár is énekel egy külön szólamot, akkor a másik két szólamban nem tud hatékonyan segíteni. Az IKT eszközöket itt is érdemes alkalmazni:

- a tanulók két szólamot énekelnek, míg a harmadik szólamot a program generálja. Így a tanárnak lehetősége van figyelni az énekelt szólamokra és ha kell, segíteni is tud.
- a diákok nem csak a tanórán, hanem otthon is gyakorolhatják a háromszólamú feladatokat: elkészítik belőle a számítógépes kottát és mindig másik szólamot énekelnek. Ezalatt mindig két szólamot hallanak –így mindig másik két szólamhoz kell alkalmazkodniuk.

A könnyebb kórusművek megtanítása kicsit több gyakorlási időt igényel, így érdemes több órán visszatérni ezekre a szemelvényekre. Tanításuk előtt hallgassuk meg *intermédiális eszközökkel*, gyakoroljuk az órán és otthon a kottaíró szoftver segítségével.

A régi táncdallamok, táncpárok, a különböző páros-páratlan metrum példái, amelyeken jól megtaníthatóak és gyakorolhatóak az ütemsúlyok, lüktetések, ritmikai váltások. A különböző metrumú és tempójú dalokat zongorakíséréssel énekelhetjük. A fentiekhez hasonlóan itt is használhatjuk az infokommunikációs eszközöket a hangszerkísérethez és a dallamokhoz egyaránt.

A régi korok dallamai a 11-13. század dallam – és harmóniavilágával ismertetik meg a tanulókat. Ezeket a dalokat szóló – tutti megosztással is énekelhetjük. Az IKT eszközök használata itt is hasznos, mivel ezek a dallamok bár könnyen énekelhetőek, dallamviláguk a korosztály számára ismeretlen.

A könyvben található idegen nyelvű dalok (orosz, olasz, francia, angol, svájci, szlovák és német) többszólamban vagy hangszerkísérettel vannak lejegyezve. Ezeket a dalok szintén énekelhetjük szóló –tutti felosztásban, csoportosan vagy egyénileg. A kísérettel akár egy tanulót is megbízhatunk, mivel a tanulók harmadik osztályban már elég nagyfokú hangszer tudással rendelkeznek. Kiegészítésként a kottairó program is lehet „kíséret” és többféle „hangszerrel, hangszínnel” is próbálkozhatunk.

3.e. Betekintés a közös muzsikálás lehetőségeibe IKT eszközök kiegészítésével a negyedik osztály tananyaga alapján

A harmadik osztály után újdonságként hat a negyedik osztály tananyaga. Az eddigi - az előző évek tankönyvei alapján -, hónapokra felosztott anyagok helyett itt még szabadabban lehet kezelni a technikát, a művek megtanításának módszereit. Bár a negyedik osztály anyagát is kiegészítjük a 21. század technikájának lehetőségeivel, ettől függetlenül nagyon fontos, hogy a szolfézstanár a széleskörű zenetörténeti, zeneelméleti ismeretek mellett megfelelő zongoratudással is rendelkezzen, mivel elengedhetetlen a művek, dalok „klasszikus” előadása is. Az elméleti anyagok feldolgozásához használjuk ki az internet adta lehetőségeket és tanulóinknak is adjunk olyan önálló, feldolgozandó elméleti témákat, amelyeknek bemutatásához internet használata is szükséges.

Ebben a tanévben új műfajokkal, formákkal ismerkedhetnek meg a tanulók, mint az opera, klasszikus dal, szimfónia, versenymű, kamarazene, rondó és szonáta. Mindegyik műfajra, formára mutassunk példát. Fontos, hogy ennek az oktatásnak a segítségével olyan magas szintű minőségben juthassanak hozzá a művészi alkotásokhoz (zeneművek, előadások, felvételek meghallgatása, megtekintése), amelyek kapcsolódnak a tananyagokhoz és ezáltal motiváló hatással van esztétikai érzékükre, igényességükre, szélesebb körű művészi kifejezőkészségükre. A művek kiválasztásában egy-egy műfajra, formára több példát is hozhatunk: a válogatás lehetősége minden pedagógus számára adott.

Jómagam az alábbiakat választottam:

- opera: *Mozart: Varázsfuvola –részletek (kiemelten az Éj királynője és Sarastro áriája magyar és német nyelven is, többféle előadásban)*
- *Mozart: Don Giovanni –részletek (kiemelten a Pezsgő –és Regiszter áriák, valamint a Finale)*
- szimfónia: *Mozart: „Nagy” g-moll szimfónia -I. tétel*
- *Mozart: „kis” g-moll szimfónia -I. tétel*
- *Haydn: G-dúr „Üstdobütés” szimfónia –II. tétel (variációs formára is jó példa)*
- *Beethoven: 5. „Sors” c-moll szimfónia –I. tétel*
- versenymű: *Mozart: d-moll zongoraverseny –I. tétel*
- *Mozart: A-dúr zongoraverseny -II. tétel*
- Kamarazene: *Mozart: Eine kleine Nachmusik (jó példa a zárótétel a szonáta-rondóra, a lassú tétel a rondó formára)*
- rondó: *Mozart: Törökinduló*
- szonáta: *Beethoven: Apassionata*
Mozart: C-dúr szonáta
Haydn: Esz-dúr szonáta

A klasszikus műfajok mellett nem hiányoznak a klasszikus kánonok sem (*Haydn és Mozart kánonok*), amelyek jól énekelhető, vidám darabok, ám gyakorlást igényelnek. A gyakorlás itt is hatékonyan megoldható csoportosan vagy önálló, otthoni gyakorlással is kottairó programmal:

az előre elkészített digitális kottát a tanulók ismét látják és hallják is, ami nagyban segíti intonációjukat a nagyobb ugrásoknál valamint segíti a ritmika pontos betartását. Ez a lehetőség nem csak tanórán, hanem otthoni, önálló gyakorlásra is alkalmas, amihez mindenki önállóan készíti el kottáját. Az utolsó két kánon (*Mozart: Éliás, Ó, felvirradt a szép óra*) ritmikailag több gyakorlást igényel, ezért nagyon nagy segítséget adhat a digitális kotta használata a fent említett módon. Az utolsó kánon (*Ó, felvirradt a szép óra*) alá írt funkciókat (tonika- subdomináns- domináns) énekeltehetjük a csoport néhány tagjával, vagy hangszeren is megszólaltathatjuk, ám itt is adott a digitális lehetőség: az elkészített elektronikus kotta gyakorlatilag bármilyen hangszeren megszólaltatható kíséretként. A kísérő hangszer kiválasztásához vegyük figyelembe, hogy csoportban milyen hangszert tanulók vannak, valamint melyek azok a hangszínek, amelyekkel még nem találkoztak vagy nem ismernek. Így módunk van ezeknek a hangszíneknek a megismertetésére is.

A klasszikus zongorakíséretes dalok közé tartoznak Haydn, Mozart és Beethoven dalai. Ezeknek a kis műveknek a megtanításához a digitális kotta használata elengedhetetlen. A kíséret (általában zongorakíséret, de megpróbálhatjuk például cselló kísérettel is) IKT eszközökkel szólalhatnak meg és a tanárnak így több lehetősége van arra, hogy tiszta intonációra, pontosságra figyeljen. Többszólamú daloknál pedig mindkét szólamnak tud segíteni, míg a kíséretet IKT eszköz „játssza”. A tanulók figyelme itt is-mint az eddigiekben- megoszlik: látja és hallja a darabot. A beépített metronóm pedig segíti a precízebb ritmikai megszólaltatást. Így motiválja őket az igényesebb előadásra, valamint arra, hogy ezeket a műveket otthon, önállóan is elkészítse –akár szorgalmi feladatként is-. Tanulás/gyakorlás szempontjából pedig mind a hangszerkíséretes, mind a többszólamú dalok elsajátítására is lehetősége van.

Nem csak az ének és hangszerkíséretes darabok, zeneművek, hanem a kizárólag hangszeres kamarazenére írt műfajok és formák is fellelhetőek a negyedik osztályos anyagban. Beszéljük meg, hogy a duóban hány hangszer szerepelhet, milyen hangszereket lehet/lehetne egymáshoz párosítani (ebben nagy segítséget kaphatunk a kottairó programtól, ahol gyakorlatilag minden hangszerrel való párosítást kipróbálhatunk, így lehetőségük van a tanulóknak a minőség összehasonlítására is). Ejtsünk szót a vonósnégyesről, vonósötösről is, ismerkedjünk a klarinétötössel. Szedjük össze, hogy milyen hangszerek szólalhatnak meg egy szimfonikus zenekarban, milyen nagyobb zenekari előadásra írt műfajokról hallhattak (szimfónia, versenymű/concerto). Az ezzel kapcsolatos saját élményeikre is rá lehet kérdezni (például zongoristáknál négykezes játék, vonósoknál-fúvósoknál a tanárral vagy másik diákkal/diákokkal való együtt muzsikálás, koncertlátogatás). Multimédiás eszközökkel ezekre a műfajokra, formákra számos példát mutathatunk az internet segítségével.

A hangszeres művek tanításakor az egyik szólamot énekeltesük, a másikat/többi szólamokat pedig hallják és lássák IKT eszközökkel. A gyakoroltatás módszerei között minden eddigi alkalmazható:

- egyik (például felső) szólamot éneklük, a többit hallják multimédiás megoldással
- másik (például alsó) szólamot éneklük és a többit hallják
- az összes szólamot látják digitális kottán, de csak egy szólamot hallanak, amire rá kell énekelniük a másik szólamot.
- az összes szólamot hallják és több szólamban éneklük az adott művet (a tanártól nagy figyelmet kíván ez a megoldás)

Természetesen rengeteg módszert lehet erre kitalálni/alkalmazni, ezt csak a tanár kreativitása határozza meg. Adjunk önálló, otthoni feladatot is, melyet önállóan vagy akár 2-3 fős csoportokban is elvégezhetnek: próbálják a tanult darabot más hangszerekre"átkomponálni" és mondják el, miért azokat a hangszereket választották. Az órán hallgassuk meg az összes variációt, és beszéljük meg, melyik miért jó vagy éppen mit lehetett volna másképpen.

Ezeknél a zeneműveknél már a dinamikai jelek és az előadási meghatározások digitális alkalmazása is nagyon fontos, mivel a mű meghallgatásakor ezek is hallhatóak. Ha nem használják ezeket a jeleket, (írják be a megfelelő helyre), akkor saját maguk is rájönnek, hogy az „előadás” színtelen és unalmas. Ezáltal azonban hamar megszokják, hogy fontosak a ezek az előírások és a saját, hangszeres óráikon is jobban fognak figyelni ezekre.

3. f. A közös muzsikálás megjelenése szolfézsórán a zeneiskola ötödik osztályában multimédiás eszközök segítségével és kiegészítésével

A negyedik osztályban megismert bécsi klasszikus zene folytatásával és a kora romantika világával találkozhatnak tanulóink. A klasszikába Haydn, Mozart és Beethoven egy – és kétszólamú zongorakíséretes dalai, a kora romantikába pedig Schubert és Mendelssohn egy-egy opusa adja a betekintést a közös muzsikálás vokális-hangszeres részébe. A gyakorlati példákon kívül külön fejezetet kap a zenehallgatás, amelyben Mozart A-dúr klarinétötösének és Haydn Oxford szimfóniájának elemzését tartalmazza. Nem hiányoznak a klasszikus kánonok sem, ám –éppúgy, mint a többi mű – ezek is egyre nehezednek, ezért érdemes itt is az IKT eszközök alkalmazása.

Három klasszikus kánon található a könyvben két bécsi klasszikus szerzőtől; Haydntól két darab, Mozarttól pedig egy. Az első Haydn –kánon egyszerűbb, gyorsan megtanulható, míg a második ritmikájában lehetnek elcsúszások, rossz belépések, így több gyakorlást igényelnek. Digitális kotta segítségével ez a feladat a tanulók tudásának, képességeinek megfelelő szintjén gyakoroltatható. Valamint nagy segítséget ad a megfigyeltetéshez, az alkalmazkodáshoz, a különböző képességek egyedi /csoportos fejlesztéséhez.

Mozart kánonja hangfékvés tekintetében magasabban van, ezért a tiszta intonációra figyelni kell. Lehetőségünk szerint hallgassuk meg interneten ezt az előadást!

A kánonok mellett az egyszólamú, zongorakíséretes dalok mint éneklés, mint kíséret szempontjából több gyakorlást igényelnek. Természetesen élő, tanári zongorakíséretre is szükség van, ezért ezen dalok tanítása előtt némi gyakorlást igényelnek ezek a szemelvények. Ritmikai, dallami, formai újdonságokkal, nehézségekkel találkozhatunk ezekben a dalokban, ezért otthoni gyakorlásra mindenképpen szükség van –természetesen elektronikus kotta (dal és kíséret/ formájában).

Ezek az alábbi dalok:

- *Haydn: Trost unglücklichner Liebe* (nyújtott ritmus és a triola együttes megszólalása)
- *Haydn: Fidelity* (minore-maggiore váltások, prima-secunda volta, tempóváltások)
- *Mozart: Gesellenreise* (ritmikai nehézségek)
- *Mozart: Ich würd's auf meinem Pfand* (szintén ritmikai nehézségek)
- *Mozart: Ridente la calma* (nyelvi nehézségek, tizenhatod felütés pontossága)

A többszólamú, zongorakíséretes dalok nehézsége is hasonló, az egyszólamúaké, de akadnak köztük könnyebben megtanulhatóak is. Ha van rá módunk, ezeket a könnyebb kíséreteket játszhatja ügyesebb diák is. Multimédiás eszközeinkkel természetesen megvan a mód arra, hogy a már említett módszereket használva tanítsuk meg ezeket a dallamokat is:

- egy szólamot (felsőt például) énekelnek a diákok, a többi digitális kottán szólal meg

- másik szólamot (alsót például) éneklük a tanulók, míg a többi digitális „hangzó anyag”
- több szólamot hallanak, egyet énekelnek
- több szólamot hallanak, több szólamot is énekelnek (biztonságot adnak bizonyos szólamoknak)

Ezek a következők:

- *Mozart: An die Freundschaft* (lehet egy vonós vagy fúvós hangszerrel is kiegészíteni a digitális kotta megszólalását)
- *Mozart: Im Frühlingsanfang* (lehet egy vonós vagy fúvós hangszerrel is kiegészíteni a digitális kotta megszólalását)
- *Mozart: Des kleines Fridriches Geburtstag* (szolmizálva vagy ABC-s nevekkel tanítsuk, valamint szintén kiegészíthető a zongora egy másik, szabadon választott hangszerrel)
- *Mozart: Zum Schluss der Logenversammlung* (többszólamú, gyakorlást igénylő, jó példa a solo-tutti megosztásra; mindenképpen elektronikus kottából tanítsuk)
- *Mozart: Nun, liebes Weibchen* (solo-tutti megosztásban tanítsuk; itt a szóló lehet a csoport, a tutti pedig IKT eszközökkel való megszólaltatás vagy fordítva)
- *Mozart: Daphne, deine Rosenwangen* (solo-tutti megosztásban tanítsuk; itt a szóló lehet a csoport, a tutti pedig IKT eszközökkel való megszólaltatás vagy fordítva)
- *Beethoven: Mollys Abschied* (solo-tutti megosztásban tanítsuk; itt a szóló lehet a csoport, a tutti pedig IKT eszközökkel való megszólaltatás vagy fordítva)

A hangszeres műfajok közül két példával ismerteti meg a gyerekeket az ötödik osztályos Dobszay-tankönyv: az egyik a szimfónia, a másik a klarinétötös. Mindkét műfajról volt már szó negyedik osztályban, ám ebben az évben részletesen dolgozza fel. Interneten keressünk rá mindkét műre, hallgassuk meg! Készítsük el digitális kottáját, emeljük ki a különböző hangszereken megszólaló zeneelméleti formákat (*főtéma, melléktéma, zárótéma, coda, stb.*), amelyeket ilyen módon külön-külön is meg tudunk hallgatni.

A közös muzsikálás megismertetéséhez tartozik *Haydn G-dúr („Oxfordi”) szimfóniájának II. tétele* is. Ezt a tételt szolmizálhatjuk és ABC-s nevekkel is énekelhetjük. Azonban a kottaíró program segítségével az egész tételt meghallgathatjuk úgy, hogy a tanulók itt is látják és hallják az egész partitúrát, valamint a néma metronóm segítségével nem keverednek el a szólamok keresztüzében. A mű feldolgozása után a digitális kottánál lehetőség van arra is, hogy csak egy, szabadon választott hangszer digitális kottáját lássák és hallják, amit akár el is énekelhetnek szolmizálva vagy ABC-s nevekkel. Önálló, otthoni feladatként adható, hogy minden tanuló egyedileg válasszon egy zenekari szólamot, amelyet a következő órán elénekelhet. Ez mindenképpen motiválja őket arra, hogy az interneten további ilyen műfajokról olvasson, szimfóniákat hallgasson, ami motiváló hatással van esztétikai érzékükre, igényességükre, szélesebb körű művészi kifejezőkészségükre.

Természetesen a felsorolt művek mellett bármilyen, a tananyaghoz kapcsolódó művet is megismertethetünk tanulóinkkal. Jómagam az alábbiakat választottam:

- *Schubert: Die Forellen-quintett („Pisztrángötös”)*
- *Mendelssohn: Szentivánéji álom –Nászinduló*
- *Schumann: Jugend Album – Hazatérő vidám földműves*
- *Haydn: G-dúr („Üstdobütés”) szimfónia - II. tétel*

3. g. Közös muzsikálás a hatodik évfolyamban digitális eszközök segítségével

A tankönyvsorozat utolsó kötetében szemelvényeket találhatunk a zenetörténeti emlékek első századaira, zeneműveket és részleteket a korai és érett barokk zeneszerzők - Bach és Purcell - műveire, valamint egy kis ízelítőt kapunk a XX. század muzsikájából is. A legtöbb zenei példát azonban a korai barokk és barokk zene korszakaiból meríti. A könyv zenei anyaga megismerteti a tanulókat a gregoriánnal, betekintést nyerhetnek Purcell színpadi, vokális és hangszeres műveibe, találkozhatnak Bach hangszeres és énekes opusaival, versenyművével. Új zenei műfajokkal ismerkedhetnek meg, mint a *hornpipe* (Skóciában és Wales-ben otthonos angol tánc), *chaconne* (spanyol eredetű tánc, a 17-18. században hangszeres táncípusá alakult), *korál*, *kantáta* és *recitativo* (szólisztikus, hangszeres énekbeszéd). A korálok több módon szerepelnek: órai hallásgyakorlat diktálásaként, hangszeres megszólaltatásként és énekes példaként is.

A vokális-hangszeres művek nagyrészt Purcell darabjait tartalmazzák, de Bach műveiből is találunk néhány részletet. Purcell opusai között elsősorban az operáiból találhatunk kórusrészleteket, duetteket, áriákat, Bach zenéjét pedig a kantáták részletei és áriái képezik. Ezeket a műveket is érdemes digitalizálni, mivel a gyerekekhez ez a korszak nem áll közel. Így élményszerűbb lesz a zenehallgatás, a művek megfigyeltetése, elemzése, és ismerkedhetnek meg a barokk ezen korszakával és zeneszerzőikkel, munkásságukkal. Az intermédiális oktatással (jelen helyzetben zenehallgatás és zenetörténet oktatása) megfelelő minőségben jutnak hozzá a minőségi művészi alkotásokhoz (zeneművek, előadások, felvételek meghallgatása, megtekintése), amelyek motiváló hatással van esztétikai érzékükre, az igényesség iránti érzékenységre.

Ezek a művek az alábbiak:

- *Purcell: Két színpadi játék –részlet és ária* (a szöveg és ritmika nehézsége miatt IKT eszközök és élő hang megosztással érdemes tanítani)
- *Purcell: Dal* (a digitális „kíséretet” kiegészíthetjük a zongora mellé csellóval is)
- *Purcell: Ária* (fúvós és vonós kíséretet ír elő a tankönyv; természetesen ez megoldható a kottairó szoftver segítségével)
- *Purcell: Ünnepi óda* (a vonós kíséret ismét megoldható digitális kotta elkészítésével)
- *Purcell: Duett* (gordonka híján „digitális gordonka” kísérettel is tanítható)

A részleteket *Purcell Dido és Aneneas* című operájából megszólaltathatjuk korabeli hangszereken a kottairó szoftver segítségével. Otthoni munkának kiadható, hogy minden tanuló más-más hangszernek készíti el digitális kottáját, majd az órán közösen összedolgozzák és így a részletek tanításakor nem kell csak és kizárólag zongorakíséretre támaszkodni, hanem egy teljes kisenekar apparátus is megszólalhat. Természetesen amennyiben lehetőségünk van, próbáljuk meg az élő zenekari előadást is a szolfézsórán.

Ezek a szemelvények a következők:

- *Részlet* (tutti-solo felosztásban énekelhető élőben és digitális formával is)
- *Duett* (a tercekkel való mozgás miatt könnyen énekelhető két szólamban, a „digitális kíséret” lehet például zongora, cselló vagy csembaló is)
- *Rövid ária* (a ritmikai nehézségek miatt lassított tempóval gyakoroljuk)
- *Boszorkány-duett* (énekeljük két szólamban, de az imitációs és szekvenciázós szerkesztés gyakoroltatható, ha először csak egy szólamot énekelnek és a másik szólam és a hangszerkíséret IKT eszközök segítségével hangzik el)
- *Visszhang-kórus* (mivel a négyszólamú felosztásból csak kettő énekelhető ebben a hangmagasságban, ezért az alsó két szólamot „játszhatja” IKT eszköz. A kottairó program segítségével gyorsan és egyszerűen modulálhatunk másik hangnembe is, amely a gyerekek hangfekvésének optimálisabb lehet)
- *Recitativ és passacaglia* (mivel az ária nagy része magas fekvésben van, ezért az „elektronikus modulációt” érdemes használni)

Bach műveinek részletei:

- *142. kantáta –korál dallam* (a négy szólamból 2-3 szólamot próbáljunk meg énekelteni, a többi megoldható digitális eszközzel)
- *Ária* (a continuo és vonós apparátus multimédiás „kísérettel” is megoldható)
- *Recitativo és Ária a 142. kantátából* (mind digitális, mind élő kísérettel énekeljük el)
- *Bist du bei mir* (nagyon fontos az igényes előadás; interneten keressünk erre a műre felvételeket –akár önálló feladatként is kiadható)
- *Parasztkantáta –Ária* (a kíséretre kamaraegyüttest jelöl meg –IKT eszközökkel ez megoldható)

A csak hangszeres példákat zömmel Purcell muzsikájából meríti, de megtalálható Bach néhány opusa is.

Az alábbiak ezek:

- *Purcell: Színpadi játék* (a kísérő szólam többféle digitális hangszerrel megszólaltatható; csellón, csembalón például)
- *Purcell: Zenekari részlet* (a magas fekvés miatt többféle digitális megoldást kitalálhatunk; énekeltesük egy oktávval lejjebb, vagy a kíséret marad eredeti hangnemben, de énekelhetjük az egyik hangszeres szólamot is)
- *Purcell: Két zenekari közjáték* (élő vagy digitális hangszerekkel való megszólaltatás ajánlott)
- *Purcell: Minuet* (elsősorban zenehallgatási feladat, de egyik szólamot énekelhetjük ABC-s nevekkal, míg a többi szólam IKT eszközök segítségével szólal meg az ének alatt)
- *Purcell: Két hornpipe* (szintén zenehallgatásra szánt részletek; egyik szólamot énekelhetjük ABC-s nevekkal, míg a többi szólam IKT eszközök segítségével szólal meg az ének alatt)

- *Purcell: Nyitány –zene* (ismét zenehallgatási részlet; keressünk rá az interneten, ha lehet, több felvételt is hallgassuk meg, hasonlítsuk össze)
- *Purcell: g-moll chaconne* (ritmikailag és dallamilag is nehéz feladat, de lassú tempóban, kottairó program segítségével érdemes megoldani ezt a feladatot)

A barokk versenyművek közül *Bach a-moll hegedűversenyét* találjuk meg a tananyagban. Az első tétel részleteit énekelhetjük ABC-nevekkkel, illetve szolmizálva. Második tétele zenekari partitúraszerűen található meg. Beszéljük meg, melyik szólamot milyen hangszer játssza, majd hallgassuk meg. multimédiás eszközökkel. A harmadik tételből szintén részleteket közöl a könyv. Ha lehetőségünk van, hallgassuk meg az egész művet egyben –ha lehet, partitúrával.

További művek:

- *Bach: h-moll szvit –Badinerie*
- *Bach: D-dúr szvit – Air*
- *Bach prelúdiumok*
- *Vivaldi : A négy évszak*
- *Bach: h-moll mise –részletek*

A zeneiskola hatodik osztályának szolfézs- zeneirodalmi anyaga szép számmal hozott példákat, részleteket, zeneműveket a korai és érett barokk zene betekintésébe, megismerésére. Nagy számmal találkozhattak a tanulók olyan hangszeres és ének-hangszeres művekkel, amely által a közös, kiscsoportos muzsikálás nem csak a hangszeres, hanem némileg a szolfézsóra kiváltsága is lehetett.

Az IKT eszközök megjelenése különösen nagy segítséggel van zeneirodalom tanításában is, mivel a nem csak az élő, hanem a „digitális” megszólalásra is lehetőséget kapnak a tanulók. Így ez alapját képezi az egyén belső, személyes harmóniájának, társadalmi beilleszkedésének. Növekszik a tanulók önbizalma, önértékelése, öntudatosabbak és a környezetért felelősebbek lesznek, emelkedik tolerancia szintjük és az őszinte kommunikációra való képességük.

4. További lehetőségek IKT eszközökkel a szolfézstanításban

A szolfézsoktatás IKT eszközökkel a zenetanulás/tanítás egyik új lehetősége. A hagyományos módszerek használatát kiegészíti olyan modern, a tanulókat motiváló, érdekes eszközökkel, amelyek hatékonyabbá, élményszerűbbé teszik a zeneoktatás egészét. Ezek képezik az alapját az egyén belső, személyes harmóniájának, társadalmi beilleszkedésének. Növekszik a tanulók önbizalma, önértékelése, öntudatosabbak és a környezetért felelősebbek lesznek, emelkedik tolerancia szintjük és az őszinte kommunikációra való képességük.

Ez az általános módszertani megújulás lehetőséget ad arra, hogy hogyan tegyük hatékonyabbá a szolfézsoktatást, valamint ezáltal hogyan növekedhet a tanulók kognitív teljesítménye és milyen előnyökkel jár ez az általános művészeti neveléshez, az önfejlesztéshez, a motivációhoz, valamint a differenciált oktatás hatékonyságához.

Ennek az oktatásnak a segítségével megfelelő minőségben jutnak hozzá a minőségi művészi alkotásokhoz (zeneművek, előadások, felvételek meghallgatása, megtekintése), amelyek kapcsolódnak a tananyagokhoz, amely motiváló hatással van esztétikai érzékükre, igényességükre, szélesebb körű művészi kifejezőkészségükre.

Emellett az IKT eszközök használatával olyan általános –és szakirányú informatikai alkalmazások ismeretét tanulják meg vagy mélyítik el a tanulók, amelyek az élet egyéb területein vagy későbbi pályaválasztásukban pótolhatatlan ismereteket adhat.

Számos tanár kerül szembe azzal a problémával, hogy a tananyag megtanítása és annak begyakorlása igénybe veszi a teljes tanórát/óraszámot, így a tradicionális módszerek mellett nem jut idő a számítógép használatára. Az IKT módszerek megjelenése lehetőséget teremt a módszertani megújulásra: az IKT eszközök lehetővé teszik a gyermekek otthoni gyakorlását, tanulását, önképzését, hiszen a családok jelentős része rendelkezik olyan számítógéppel, ami mindezt lehetővé teszik.

Így hatékonyabb, eredményesebb oktatást, élményszerűséget érhetünk el és módunk van a differenciált oktatásra is. Emellett motiválja a tanulókat a több önálló, otthoni munkavégzésre, amelynek eredményeképpen komplex művészeti nevelést kaphatnak.

A szolfézsoktatás egyik legnehezebb feladata a hangközök tanítása, gyakorlása. Ennek oktatását segíti elő a szolfézs hallásfejlesztő szoftver, mellyel a következőképpen gyakoroltathatók/taníthatóak a *hangközök*:

- csak a gyakorolandó/tanítható hangközöket állítjuk be és a rendszer csak olyanokat generál. Emellett mód van arra, hogy egyszerre leütve, vagy letről felfelé vagy fentről lefelé játssza.
- eddig tanult hangközöket állítjuk be és a program csak a kijelölt hangközöket adja kiválasztásra.
- a hangközöket énekelteni is lehet (természetesen ehhez szükséges mikrofon)

- előképzős csoportoknál a „*Melyik nagyobb?*” feladat alkalmas arra, hogy hallásukat fejlesszük és előkészítsük a következő évre a hangközök tanítását.
- a *hármashangzatok gyakoroltatására/tanítására* is van mód a hallásfejlesztő szoftverrel: kiválaszthatjuk a hangzat fordítását, hangadását, egyszerre vagy felbontva szólaltassa meg a rendszer.
- felsőbb évfolyamoknál néhány jazz feladatsorral is próbálkozhatunk: a szeptim - és nónakkordok felismertetését érdemes először felbontva gyakoroltatni. Ha megy, akkor lehet egyszerre megszólaltatva is. Ha van olyan diák, akinek jól megy ez a feladat, akkor a feladatsor nehezíthető és önállóan (otthon vagy –amennyiben az iskola informatikai rendszere lehetővé teszi) is gyakoroltatható.

Maga a diák is szerkeszthet feladatot, amelyben kreativitásának csak a programban megnevezett akkordok, hangközök (a lehetőségek száma nagyon magas) szabhatnak határt. Természetesen egymásnak is készíthetnek feladatokat, amelyeket otthon, önállóan megoldanak és *pendrive-on* elhozva a tanár ellenőrizheti. A feladatok ellenőrzését szintén a rendszer látja el: százalékban mutatja a helyes megoldásokat. A házi feladatokat, otthoni munkákat és az arra fordított időt pedig automatikusan regisztrálja, így a tanár a feladatok megtekintésekor rögtön látja, hogy a tanuló mennyit foglalkozott a példákkal.

A szolfézstanítás másik nehéz feladata a *ritmusgyakorlás/gyakoroltatás*. A szolfézs hallásfejlesztő szoftver erre is tartalmaz alkalmas megoldásokat: *ritmusdiktálás, - javítás, - visszaadás, - olvasás* közül lehet választani. A ritmikai értékek itt is személyre szabottan beállíthatóak.

A *dallamdiktálás* a szolfézstanítás összetett feladatai közé tartozik. Ebben a feladatsorban találhatóak dallamdiktálásra szolgáló feladatok, melyek szintén egyénre szabottan állíthatóak be.

A fent leírt szolfézs hallásfejlesztő szoftver lehetővé teszi az otthoni, önállóbb, hatékonyabb tanulást, a távtanítást (a tanulók *interneten* küldik el a megoldott feladatokat). Ezen eredmények tükrében hatékonyabb, eredményesebb oktatást érhetünk el, módunkban áll a differenciálásra, a motivációra, a komplex, művészeti nevelés átadására.

5. Összegzés

A közös muzsikálás IKT eszközökkel való megismertetése döntő hatással bír nem csak a zeneiskolában tanulóakra, hanem környezetükre is. A szolfézsórákon elhangzó barokk, bécsi klasszikus, romantikus vagy éppen 20. századi művek lehetőséget adnak arra, hogy az IKT eszközök használatával még színesebb, hatékonyabb órákat tudjunk tartani növendékeinknek. Ezzel a pedagógiai - módszertani megújulással azonban nem csak a szakmai, hanem az általános, az élet minden oldalára kiterjedő, komplex nevelési módszereknek adhatunk teret.

Szakmai és szociális szempontból nézve is egyaránt fontos, hogy a közös muzsikálás és az ehhez kapcsolódó IKT eszközök használata a szolfézsórák szerves részévé váljon. Az ott történő egyéni vagy csoportos éneklés, a **dalok hangszerekkel vagy IKT-s kísérettel való előadása** már kezdettől fogva meghatározza a gyerekek zenei tanulmányait. Az előképzőtől lehetősége nyílik arra, hogy a különböző, speciális zenei szoftverek és informatikai eszközök használatával élményszerűbb, összetettebb, komplexebb művészeti nevelést kaphasson. Ugyanakkor nehézségekkel is számolniuk kell, mert ez az oktatás sokkal több munkát, figyelmet, precízséget kíván a tanulóktól és a pedagógustól is. Ez azonban egyértelműen előnyére válik mindenkinek: az informatikai eszközök használata egyre nagyobb teret kap már az oktatás terén is, így elkerülhetetlen, hogy a hagyományos tanítás/tanulás kibővüljön a 21. század digitális lehetőségeivel. Ezek hatására fokozatosan fejlődik érzékenységük mind a zene, mind embertársaik, mind pedig saját maguk iránt is. Ide sorolhatjuk az alábbiakat:

- motiváció
- önállóság
- önbizalom
- empátia egymás felé
- tolerancia
- segítőkészség
- önértékelés, önkritika
- felelősségvállalás
- vitakészség kialakulása (a lényeg meglátása)
- rugalmasság
- nyitottság
- igényesség
- kommunikációs képességek
- együttműködés
- konfliktuskezelés

Ezeknek a kompetenciáknak a kialakításához, fejlesztéséhez ad nagy segítséget a közös muzsikálás, a közös éneklés, a csoportos együttműködés. Különös hatékonysággal bír akkor, ha munkánkat *digitális eszközökkel* is kiegészítjük, mivel a mai kor gyermekeinek a multimédia világa már nem ismeretlen dolog. Nagyban múlik a pedagógus rátermettségén és kreativitásán is, hogy megfelelő ízléssel tudja kiválogatni azokat az *intermédiális lehetőségeket*, amelyekkel tanulóinak ismeretvilágát hatékonyan és színesen tudja bővíteni. Innovációm lezárásaként létrehoztam egy olyan **weblinktár**at, amelyben megtalálhatóak azok az internetes oldalak, site-ok, linkek, amelyeket érdemes használni a szolfézs-zeneirodalom órákon. Természetesen ez egy kis ízelítő a rengeteg anyagból, amit megtalálhatunk a világhálón. **A lehetőségek tárháza széles, keresgéljünk bátran, ne**

sajnáljuk rá az időt! Minden ráfordított perc duplán megtérül, ha látjuk tanulóinkon lelkesedésüket, érdeklődésüket, fejlődésüket, elismerésüket.

6. Kottamelléklet

7. Weblinktár

www.wikipedia.hu/zene

<http://www.berze-nagy.sulinet.hu/stilus/>

www.opera.lap.hu

www.kotta.lap.hu

www.digitaliskotta.lap.hu

http://digitaliskotta.lap.hu/ingyenesen_letoltheto_digitalis_kottak_direkt/23471874

www.kottaletoltes.hu

www.zeneszoveg.hu

http://zene.lap.hu/dalszoveg_-_kotta/22490282

www.zene.lap.hu

www.youtube.com

http://www.youtube.com/watch?v=0_Whp1kWZ8Y (Mozart: Törökinduló –Fazil Say))

<http://www.youtube.com/watch?v=ntksmFXynbs> (Mozart: Törökinduló - Hacki Tamás)

<http://www.youtube.com/watch?v=5WD3DncRK3c> (Mozart: Törökinduló –gitár kettős)

the flight of the bumblebee (Rimszkij-Korszakov: A dongó –változatok)

http://www.youtube.com/watch?v=_pY08e_tdtA (Bach: d-moll toccata és fúga)

<http://www.youtube.com/watch?v=7HMQOX3h7ZI> (Orff: Carmina burana –A. Rieu)

http://www.youtube.com/watch?v=QhG-d_YnhhU (Orff: Carmina burana –Ysgol Glanaethwy)

last choir standing (gospel kórusok)

www.wikipedia.hu/zene

<http://www.berze-nagy.sulinet.hu/stilus/>

www.opera.lap.hu

www.kotta.lap.hu

www.digitaliskotta.lap.hu

http://digitaliskotta.lap.hu/ingyenesen_letoltheto_digitalis_kottak_direkt/23471874

www.kottaletoltes.hu

www.zeneszoveg.hu

http://zene.lap.hu/dalszoveg_-_kotta/22490282

www.zene.lap.hu

www.youtube.com

http://www.youtube.com/watch?v=0_Whp1kWZ8Y (Mozart: Törökinduló –Fazil Say))

<http://www.youtube.com/watch?v=ntksmFXynbs> (Mozart: Törökinduló - Hacki Tamás)

<http://www.youtube.com/watch?v=5WD3DncRK3c> (Mozart: Törökinduló –gitár kettős)

the flight of the bumblebee (Rimszkij-Korszakov: A dongó –változatok)

http://www.youtube.com/watch?v=_pY08e_tdtA (Bach: d-moll toccata és fuga)

<http://www.youtube.com/watch?v=7HMQOX3h7ZI> (Orff: Carmina burana –A. Rieu)

http://www.youtube.com/watch?v=QhG-d_YnhhU (Orff: Carmina burana –Ysgol Glanaethwy)

last choir standing (gospel kórusok)